

**Профессионал таълим тизимида дуал таълим шаклини ташкил
этишниг ижобий томонлари
Избоскан тумани Агросаноат техникуми
ўқитувчиси Жалолдинова Озода**

Аннотация: Ушбу мақолада дуал таълимда бирданига билим ва касб-хунарга ўрганиладиган таълим эканлиги исботланган. Бу таълимни нафақат ўрта махсус ёки профессионал таълимда, балки олий таълимда ҳам қўллаш мумкинлиги ёритилган.

Калит сўзлар: таълим, дуал таълим, профессионал таълим, касб-хунарга таълими, олий таълим, назария, амалиёт, етук мутахассис.

Аннотация: К статье доказывается, что дуальное образование – это образование, при котором знания и профессия усваиваются одновременно. Подчеркнуто, что данное образование может применяться не только в системе среднего специального или профессионального образования, но и в системе высшего образования.

Ключевые слова: образование, дуальное образование, профессиональное образование, профессиональное образование, высшее образование, теория, практика, зрелый специалист.

Abstract: the article proves that dual education is an education in which knowledge and profession are learned at the same time. It is highlighted that this education can be applied not only in secondary special or professional education, but also in higher education. .

Key words: education, dual education, professional education, vocational education, higher education, theory, practice, mature specialist.

Ҳозирги фан техника глобаллашув шароитида, дунё шу даражада тез ривожланмоқдаки, бугунги яратилган янгиликлар қисқа вақтда ўз моҳиятини йўқотмоқда, чунки айнан шу янгилик такомиллашган ҳолда бошқа давлатларда, бошқа кишилар томонидан яратилмоқда. Бундай шароитда кутишга вақт йўқ, шошиб иш қилишга имконият йўл бермайди. Фақат орқада қолмаслик йўллари излашимиз керак бўлмоқда. Шу туфайли ҳозирги пайтда назария билан амалиётнинг уйғунлигини таъминлаган ҳолда таълим тизимини ташкил қилишни тақозо қилмоқда. Бундай таълим одатда дуал таълим, деб юритилади.

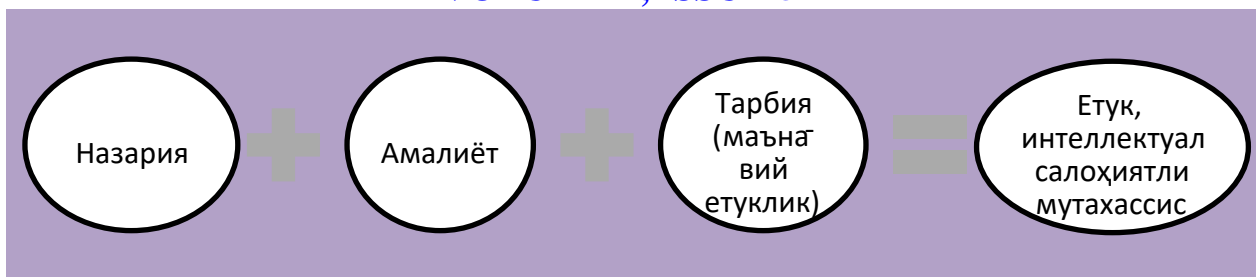
Мамлакатимизда дуал таълимни жорий қилиш борасидаги кўрсатмалар бундан бир неча йил олдин бошланган эди. Хусусан, 2019 йил 1 февралда

мамлакатимиз Президенти “Ўзбекистон Республикаси ва Германия Федератив Республикаси ўртасида кўп қиррали ҳамкорликни янада кенгайтириш чоратадбирлари тўғрисида”ги қарорига имзо чекди. Кейинчалик ушбу хужжат Дуал таълим профессионал кадрларни тайёрлашда Япония, Германия каби мамлакатларда кенг фойдаланиб келинмоқда. Ушбу таълим тизимини ўзимизда ҳам жорий қилинмоқда. Бу борада мамлакатимиз раҳбари 2022 йилнинг 15 июнида аҳолини касб-хунарга тайёрлаш ва мономарказлар фаолиятини такомиллаштириш чоратадбирлари юзасидан видеоселектор йиғилиши ўтказиб, ундаги бир йўналиш дуал таълимни ривожлантириш масаласига қаратилди. Президентимиз таъкидлаганидек, бу соҳада ижобий тажрибалар ҳам мавжудлигини қайд этиб, “57 та профессионал таълим муассасасида Германия тажрибаси асосида, иш жойида ўқитишнинг дуал таълим шакли йўлга қўйилган”.

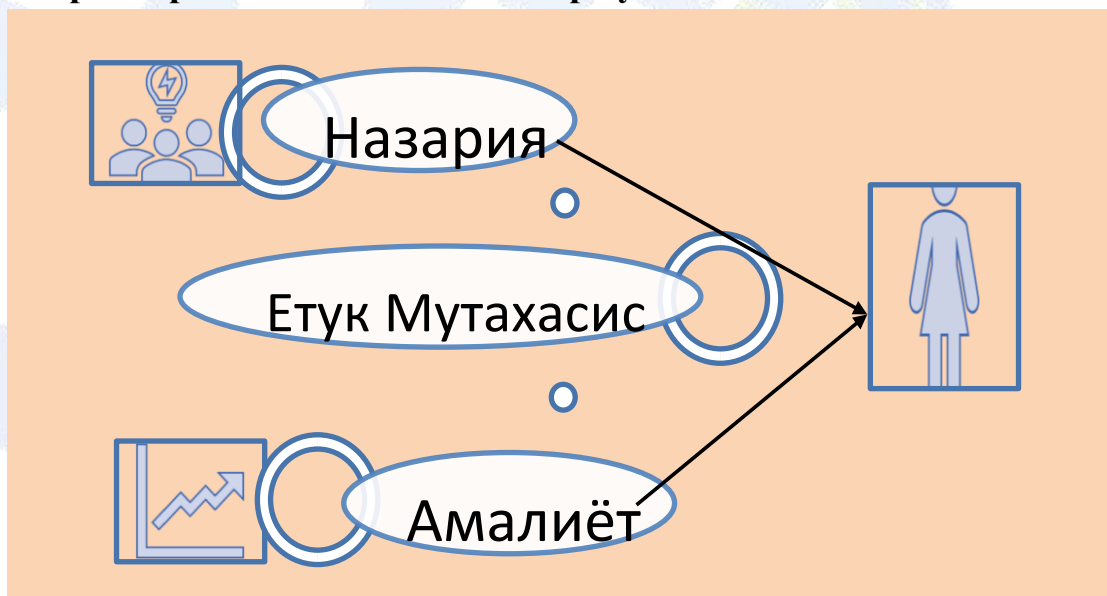
“Дуал таълим, бу – машғулотнинг амалий қисми иш жойида, назарий қисми эса таълим муассасасида олиб бориладиган таълим шакли ҳисобланади”. Ушбу таълим тизими орқали ишлаб чиқариш тармоқларини юқори кўникма билан тўлдиришда ўзига хос ноёб механизмдир. Дарҳақиқат, дуал таълим нафақат ишлаб чиқариш тармоқларини, балки бутун иқтисодиёт соҳасини бир вақтнинг ўзида ҳам назари, ҳам амалий жиҳатдан ўрганиб, профессионал, етук кадрлар тайёрлаш имконини беради. Буларнинг ўзаро алоқаси қуйидаги расмда ўз аксини топган (1-расм).

1-расм. Дуал таълимнинг етук мутахассисларни етиштиришдаги ўзаро боғлиқликлари

Мазкур расмдан кўриниб турибдики, етук мутахассис бўлиш учун амалиёт билан назариянинг уйғунлиги таъминланган. Аммо етук мутахассислар нафақат билим ва тажрибага, балки талаб даражасидаги маънавий салоҳиятга ҳам эга бўлиши керак. Бунинг учун таълим ва тарбия қўшиб олиб борилишини ҳам тақозо қилади. Бундан келиб чиқиб, дуал таълим орқали дипломга эга бўлган мутахассисларда қуйидаги фазилатлар ва унсурларнинг жам бўлишлигини таъминлаш лозим бўлади (2-расм).

2- расмдан кўриниб турибдики, инсон баркамол бўлиши учун фақат назарий билим ва амалий кўникмалар билан бирга маънавий жиҳатдан ҳам етук, иймон-эътиқодли, бировларнинг ҳақидан кўрқадиган, турли шакллардаги хиёнат ва адолатсизликлардан ҳазар қиладиган бўлиши лозим. Шундагина одам биринчи галда ўзининг ва кейин бировларнинг ишончига сазовар бўлади. Айнан

шундай кишиларгина жамият тараққиётини таъминлашда, унинг тақдирини ҳал қилишда муҳим роль ўйнайди.

Шундай хулоса қилиш мумкинки, жамият ўзига керак кадрни ўзи тарбиялаб олиши лозим экан. Шу туфайли битта юқори малакали кадрни тайёрлашга бутун жамият хизмат қилишга киришиши керак бўлар экан. Чунки бўлажак мутахассис оилада етук бўлиб етишиши лозим, мактабда тегишли билим ва одобни олиши керак. Ҳаётнинг кейинги босқичларида ҳам жамиятимизнинг у ёки бу кишилари унинг шаклланишида иштирок этади.

Ҳақиқатда ҳар бир нарсанинг қайтими бор. Яхшилик ва илғорлик шундай жамиятга яхшилик билан илғор бўлиб қайтади. Демак мутахассислар ҳам ўз малакасини муттасил ошириб боришлари лозим экан. Шундагина мутахассислар замондан орқада қолмайди ва бундай давлат дунё тараққиётидан орқада қолмайди, балки олдинлаб, илгарилаб бориш имкониятига эга бўлади. Шу туфайли замонавий кадрларни тайёрлаш бугунги Янги Ўзбекистон учун ўта муҳимдир. Замонавий кадрларни тайёрлашнинг бир йўналиши мамлакатимизда **дуал таълимни жорий қилиш** орқали бир вақтда ҳам назарий билим ва амалий мутахассисни тайёрлаб эришилиши мумкин бўлмоқда.

Энди маънавий етукликни таъминлайдиган, интеллектуал салоҳиятли мутахассисда шаклланган маънавий фазилатнинг шаклланиши хусусида ҳам айтиш мумкинки, бунда ҳам бир қанча омиллар иштирок этади. Бунда ҳам тарбия оиладан бошланади. Болаларнинг ўсган муҳити ҳам унинг тафаккури ва характерининг шаклланишида муҳим омил бўлиб ҳисобланади. Бундан хулоса, боланинг ёшлигида у кимлар билан бирга бўлаётганлигига ота-она бефақ бўлмаслиги керак. Яна бир муҳим омил мактабгача таълим, сўнгра мактаб таълими, кейин касб-ҳунарга ўргатадиган профессионал таълим ва ниҳоят олий таълим ҳисобланади. Барчасида юқорида қайд қилганимиздек, назария ва амаалиётнинг уйғунлиги ҳам таъминланиши лозим бўлади. Ушбу жараённинг тизимли занжири куйидаги расмда ўз аксини топган (3-расм).

3-расм. Расмдан кўришиб турибдики, ҳар томонлама етук, интеллектуал салоҳиятли мутахассиснинг шаклланиши таълимнинг маълум бир босқичи билан чегараланмас экан. Бунда барча тизим босқичлари мақсадга мувофиқ тарзда тўғри шакллантирилиши лозимлигини тақозо қилади. Бундан ҳам кўришиб турибдики, мамлакатимизнинг барқарор ривожланишини, унинг рақобатбардошлигини таъминлаш учун таълим тизимини ҳар томонлама такомиллаштиришимиз лозим экан. Қайд этиш жоизки, мамлакатимизда ҳозиргача дуал таълимни профессионал таълимда, яъни касб-ҳунарга ўргатишда қўллаш тавсия қилинмоқда. Ҳозирги кунда ушбу таълим усулидан кенгроқ фойдаланиш ҳам мумкин. Олий таълим муассасаларида ҳам дуал таълим тартибидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ, деган хулосага келдик. Чунки олий таълимда ҳозиргача аосий эътибор назарий масалаларга қаратилади. Бу албатта олий таълимда таҳсил олувчи учун жуда керак. Бироқ, бир вақтнинг ўзида у амалий кўникмаларни ҳам шакллантириб борса олий таълим дипломи билан бирданига амалиётда ҳам ишлаб кетиши мумкин бўлади. Буни олий таълимда амалга ошириш учун “Таълим кластер”ларини ташкил қилиш мақсадга мувофиқ бўлади. Буни иккита йўналиш бўйича амалга ошириш мумкин: Биринчидан, олий таълим қошида мутахассисликка мос корхона ва ташкилотлар очиш лозим бўлса, иккинчиси, олий таълим тайёрлаётган мутахассисларга мос тегишли корхона ва ташкилотлар билан шартнома асосида фаолиятни ҳам йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ. Бундай ҳолда олий маълумотли кадрлар бирданига ҳам амалиётни ўрганиб қўлига диплом олади.

Олий таълим тизимида дуал таълим машинасозлик, муҳандислик, архитектура ва қурилиш, иқтисодиёт тармоқлари, саноат, қишлоқ хўжалиги, хизмат кўрсатиш соҳаларида, туризм, ижтимоий таъминот каби соҳаларда қўлланилиши мумкин. Юқорида таъкидланганидек, ҳар бир олий ўқув юрти йўналишлари бўйича ўзининг тасарруфида тегишли корхона ва ташкилотларни ташкил қилиши мумкин. Айни пайтда бир паллада айрим мутахассисларга етишмай қолган ҳоллари ҳам учраб турмоқда. Шу туфайли мутахассисликларни ва уларнинг сонини худуд ва мамлакат эҳтиёжидан келиб чиқиб режалаштириш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, дуал таълимнинг мазмуни, уни ташкил қилиш йўллари, унинг бир вақтнинг ўзида билим ва касб-ҳунар ўргатиш каби ижобий жиҳатларини тадқиқ қилиб бир қанча хулосаларга келинди ва илмий-назарий ва амалий аҳамиятга молик тавсиялар ҳам ишлаб чиқилиши;

Биринчидан, ҳозирги замон талабидан келиб чиқиб, барча талабларга жавоб берадиган таълим сифатида дуал таълим тизими, деб баҳолаш, уни мамлакатимиздаги барча таълим босқичларига жорий қилиш масаласини ўрганиш объектив заруриятини тавсия қилиш;

Иккинчидан, дуал таълимнинг етук мутахассисларни етиштиришда назария билан амалиётни бирга олиб бориш, ҳафтанинг бир қисмини назарияга ва яна бир қисмини амалиётга йўналтириш билан биргаликда, барча жараёнларга тарбияга, юксак маънавийнинг шаклланишига ҳам катта аҳамият бериш;

Учинчидан, юртимизда етук, интеллектуал салоҳиятли мутахассисларни тайёрлашни таълим тизимининг барча босқичларида амалга ошириш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз. Бунда амалиёт билан назариянинг уйғунлигини таъминлаш билан бирга, маънавий етук иймон эътиқодли мутахассисларнинг шаклланишига таъсир этувчи барча омиллардан тизимли равишда фойдаланиш;

Тўртинчидан, олий таълим соҳасида ҳам дуал таълимни жорий қилиш ва уни амалга ошириш учун иккита йўналиш бўйича амалга ошириш лозим. Биринчидан, олий таълим қошида мутахассисликка мос корхона ва ташкилотлар ташкил қилиш лозим бўлса, иккинчиси, олий таълим томонидан тайёрлаётган мутахассисларга мос тегишли корхона ва ташкилотлар билан шартнома асосида фаолиятни ҳам йўлга қўйиш учун таълим кластерини ташкил қилиш ҳам мақсадга мувофиқ.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-637 қонуни. (Янгидан қабул қилинган)//<https://yuz.uz/news/talim-togrisidagi-qonun-imzolandii>.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони. // “Халқ сўзи”, 2019 йил 9 октябрь
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 1 февралда “Ўзбекистон Республикаси ва Германия Федератив Республикаси ўртасида кўп қиррали ҳамкорликни янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.// “Халқ сўзи”, 2019 йил 2 февраль.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрда қабул қилинган “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва

илм-фан соҳасини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони.// “Халқ сўзи”, 2020 йил 7ноябрь.

5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 28 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. // “Халқ сўзи”, 2020 йил 29 декабрь

6. Пардаев М.Қ., Мирзаев Қ.Ж, Пардаев О.М.
Хизматлар соҳаси
иқтисодиёти. Ўқув Қўлланма. – Т.: “Иқтисод-молия”, 2014. – 384 б.,

7. Пардаев М.Қ. ва бошқалар. Таълим хизматлари ва уларнинг самарадорлигини ошириш масалалари. Монография. “Инновацион ривожланиш нашриёт матбаа уйи”, 2020. – 256 б.,

